

ORTADOĞU DENKLEMİNDE SURIYE KÜRTLERİ

Suriye Kürtlerinin bölgesel yönetim talebi, Esad rejiminin Kürtlere uyguladığı inkâr ve kimliksizleştirme politikası göz önüne alındığında, gayet makuldür. Ancak Suriye krizinde genel muhalefete katılmayıp sadece kendi bölgesi üzerinde siyaset üreten Suriye Kürtlerinin, kısa vadeli kazanımları noktasında çok stratejik kararlar aldıkları söylenebilir.

Rahman DAĞ

18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında, imparatorluklar sonrası kurulan ulus-devletlere bakıldığında, 'Kürtler neden bir ulus-devlet kuramamış veya kuramamış?' gibi sorular sosyal bilimlerin neredeyse bütün dallarında dolaylı veya direkt olarak sorulmuştur. Verilen cevaplardan en ilginç olanı aslında, Kürtlerin devlet olmaya en yakın olduğu an 'Birinci Dünya Savaşı yıllarıydı' cevabıdır. Bunun sebebi ise o dönemde bölgedeki siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri faktörlerin yeniden şekillenmiş olmasıdır. Örneğin, bir devlet veya ayrı bir ulus olma özelliği olmayan Ürdün, bir devlet olarak uluslararası toplumda

yerini alabilmiştir. Dolayısıyla Kürtlerin bölgedeki mevcudiyeti daha eski ve kökleşmiş olmasına rağmen, 'neden bir devlet olarak ortaya çıkmadıkları sorusu', bu süreçte oldukça önem kazanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Ortadoğu'da yapılacak yeni değişiklik için, son dönemlerde askeri ve siyasi ortamın daha da karmaşık hale geleceği öngörülmektedir. Bu kapsamda bakıldığında, mevcut durumda tıkanmaların yaşandığını görmek mümkündür. O halde, mevcut durumu özetleyip, Suriye Kürtlerinin bu denklemde nereye oturduklarına bakılması önem arz etmektedir.

Ortadoğu Denklemi

Ortadoğu'da asırlık bir sorun olan Filistin-İsrail çatışmasında, Filistin'in Birleşmiş Milletler (BM)'de gözlemci statüsü kazanması ve Avrupa meclislerinde devlet olarak tanınmasına dair kararlar alınması gibi somut olumlu gelişmeler olmasına rağmen, İsrail'in işgalinde ya da mültecilerin durumunda herhangi değişiklik görünmemektedir. Arap Baharı ile bölge insanının diktatörlerinden kurtulduğu algısı baskın olmasına rağmen, devrim sonrası Ortadoğu ülkelerinin yeniden inşası 'Bahar'ın 'Kış'a döndüğü iddiasını destekler niteliktedir. Örneğin, Mısır'da halkın iradesinin 'asker postalların' altında kalması ve buna uluslararası toplumun insani veya demokratik bir bakış açısıyla değil de, tamamen realist bir yaklaşımla sessiz destek vermesi, Arap Kış'ının Bahar'dan daha uzun süreceğini göstermektedir. An itibariyle, Musul'u işgal eden ve Suriye'de Esad rejimi ile çatışmak yerine, muhaliflerle çatışan IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti), girift Ortadoğu denkleminin en kötü örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası 'pazarlık masalarında' kendisine yer bulamayan Kürtler; Irak, İran, Suriye ve Türkiye devletlerinde varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. Batı merkezli bir 'ulus-devlet' modelini savunan bu ülkeler, Kürtleri 'entegre' değil de 'asimile' edilmesi gereken bir unsur olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla her dört komşu ülkede de, Kürt milliyetçiliğine dayalı sosyal, siyasi ve askeri yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Bu yapılanmalar günümüzde devam eden Ortadoğu belirsizliğinden en çok faydalanan yapılanmalar olarak ön plana çıkmaktadır. Örneğin, IŞİD ile mücadele eden YPG ve HPG 'gerillaları' sadece Kürt halkı için değil de, tüm insanlık için savaşan gruplar olarak gösterilerek, uluslararası meşruluk kazanmaktadırlar.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu, ilk defa bu kadar düzenden yoksun ve karmaşıklığın içine batmış bir durumdadır. Dolayısıyla an itibariyle Ortadoğu'yu tanımlarken, devletlerden daha ziyade devlet statüsü kazanmaya çalışan 'sekteryan' veya 'milliyetçi

örgütlerin', kendilerine egemenlik alanı kurmaya çalıştıkları bir labirent benzetmesi kullanılabilir.

Bu labirent içerisinde Irak'ta yaşayan Kürtler, Birinci Körfez Savaşı'ndan beri yavaş yavaş inşa ettikleri federatif yapılanmayı devlete dönüştürmeye çalışırken, Suriye Kürtleri ise varlıklarının inkar edildiği bir sistemden demokratik ulus (siyasal anlamda) sistemine geçmeye çalışmaktadırlar. Diğer taraftan Türkiye Kürtlerinin bir kısmı entegre olmuşken, diğer bir kısmı ise siyasal ve askeri mücadeleyi sürdüren sol eğilimli milliyetçi Kürt yapılanması içerisinde, demokratikleşme şartıyla çözüm sürecinin bir parçası olmuştur.

Bu süreçte şüphesiz ki en dikkat çeken Suriye Kürtleridir. Arap Baharı diye tabir edilen halk ayaklanmalarının yayılması sonucu Suriye'de, Esad rejimi baskısı altında kalan insanlar da yönetim ve rejim değişikliği için ayaklandılar. Ayaklanmaların bir sonucu olarak muhalifler, Esad rejimini devirmek için silahlı mücadeleye girişirken, Suriye Kürtleri Esad rejimini devirmek yerine yoğun olarak yaşadıkları yerlerde siyasi ve askeri kontrolü ele geçirmeye çalışmışlardır. Muhalif gruplara karşı Kürt mücadelesini desteklemek için Esad, Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerden askeri güçlerini geri çekince, Suriye Kürtleri için büyük bir fırsat ortaya çıkmıştır.

Suriye Kürtlerinin siyasi temsilcisi olarak hareket eden PYD, Suriye'deki halk ayaklanmasının ortaya çıkışından beri, ne Esad rejimi ile doğrudan bir çatışmaya girdi, ne de Suriye muhalefetinin askeri kolu olan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)'na katılım gösterdi. Bunun sebebi, bölgesel hâkimiyetlerini sağlamak, sağlamlaştırmaktır. Kobani, Cezire ve Afrin'in, tek taraflı olarak kanton ilan edilmeleri, söz konusu niyetlerine örnek teşkil etmektedir.

Suriye Kürtlerinin söz konusu talepleri ve Suriye krizi, Ortadoğu'nun yeniden dizayn edilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Takriben yüz yıl öncesinde sadece büyük güçlerin etkili olduğu bir dizayn sürecinden ziyade, günümüzde bölgesel güçlerin de dahil olduğu bir süreç yaşanmaktadır.

Bu yazının temel argümanı, PYD'nin Suriye'nin bütünlüğünü ve Kürtler dâhil olmak üzere halkların çıkarını değil de kendi siyasi varlığını kurmak ve garanti altına almak için mücadele ettiğidir. Bu durum

ise Ortadoğu'nun yeniden dizaynını daha da karmaşık hale getirmektedir.

Yerel düzeyde birinci gösterge, PYD'nin kendi bölgesi içerisinde İslam-ı Erkad (Müslüman Kürtler) ve Barzani taraftarlarını kurdukları asayiş birlikleri üzerinden silahlı mücadele ile bölgesel hâkimiyet uğruna bastırmasıdır. PYD'nin Suriye krizi devam ederken lokal farklılıklar üzerine gitmesi ve sonradan demokratik ulus kavramı üzerinden Arapları ve dini azınlıkları yerel yönetimlere dahil etmesi, başlı başına bir çelişki olarak görünmektedir. İkinci gösterge ise yukarıda da belirtildiği gibi, Suriye muhalefetine kendi hâkimiyetini tehlikeye atma riskinden dolayı destek vermemesidir. Bu politikanın sonucu olarak ÖSO'nun muhalefeti temsil etme kapasitesini azaltmış, aynı zamanda Esad rejimine karşı yürütülen mücadelenin gücünü azaltmıştır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise PYD'nin IŞİD ile mücadelesini sadece varlık mücadelesi olarak değil, genel İslam karşıtlığı üzerinden yürütmesidir. Bu minvalde, Amerika ve Avrupa'nın desteklerini siyasal meşruiyet açısından kazanmasına rağmen, bölgesel ve yerel anlamda ideolojik bir kampaşmaya sebep olmaktadır.

Bölgesel düzeyde konuya yaklaşacak olursak eğer, tek taraflı kanton ilan edilmesi ve kanton uygulamasının sadece Suriye için değil, bütün Ortadoğu için model olarak sunulmasıdır. Arap baharı sonrası siyasal sistemini oturtamamış Libya ve Irak gibi ülkelerde ortaya çıkmış yerel egemenlikler, Ortadoğu'daki sorunların çözümüne değil, daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. Söz konusu yerel egemenlik iddiaları, PYD'nin ilan ettiği kanton yönetiminde olduğu gibi, merkezi ve yerel egemenlik mücadelelerine dönüşmekte ve belli kimliklerin siyasallaşmasına sebep olarak, sorunları derinleştirmektedir. Karşı bir görüş olarak, yerel sosyal dinamiklerin siyasal yapılarla dönüşerek, diktatörlük dönemlerinde yaşanan baskıların çözümüne katkı sağlayacağı argümanı ortaya atılabilir. Ancak, bu argümanın hayat bulması için yerel egemenliklerin ortak bir masadan veya yeni kurulmuş bir merkezi otoriteden çıkması gerekmektedir. Aksi takdirde, tek taraflı oluşturulan veya oluşturulacak olan yerel idari yapılanmalar çözüm olmayacaktır. Ziyadesiyle söz konusu yerel idari yapılanmalar küresel veya bölge ülkelerinin dışarıdan müdahalelerine kapı aralayacaktır.

Her ne kadar bölgesellik özelliği tartışmalı olsa da Kürdistan bölgesel yönetimi ve PYD-PKK'nin Kürtler üzerindeki egemenlik mücadelesi de burada işlenmelidir. Özellikle Şengal'in PKK tarafından ayrı bir 'kanton' olarak ilan edilmek istenmesi, devlet olmaya çalışan Barzani yönetiminin egemenlik alanına müdahale etmek anlamına gelmektedir. Bölgedeki Kürt aktörlerin (PYD, PKK ve Barzani) ulusal kongre tartışmaları yaptıkları bir sürecin egemenlik mücadelesine dönüşmesi, bölgesel uzlaşmanın önünü tıkamaktadır.

Küresel anlamda bakıldığında ise IŞİD'e karşı Amerika'nın başını çektiği uluslararası koalisyon güçlerinin, IŞİD bombalamaları adı altında radikal İslamcı oldukları iddia edilen grupların mevzilerini de bombalaması, özelde IŞİD'e katılımları arttırırken, diğer yandan da radikal İslamcı grupların bölgedeki varlıklarını meşrulaştırmaktadır. Bu durumda, Batılı güçlere, bir asır öncesinde kontrolleri altında oluşturdukları Ortadoğu'yu, günümüzdeki yeniden dizayn etme sürecinde bölge halkının değil, kendi çıkarları doğrultusunda müdahil olma imkânı sağlamaktadır.

Yukarıda sayılan sebeplerden dolayı, Suriye Kürtlerini temsil eden PYD'nin politikalarının, genelde Suriye'nin, özelde ise Suriye'deki Kürt halkının faydasına değil, bilakis kendi siyasi yapılanmasının kurulup, uluslararası meşruluk kazandırılmasına odaklandığı iddia edilebilir.

Cenevre'de yapılan Suriye toplantılarının ilk oturumlarına, Kürtleri temsilen kimsenin çağrılmaması, Kürtlerin genel Suriye muhalefetinin bir parçası olarak görülmemesinden veya Esad rejimine daha yakın olduğu düşünülmesinden kaynaklanabilir. Ancak sonraki toplantılara PYD'nin Kürt heyeti olarak katılması, Suriye'de geline nokta askeri ve siyasi bir güç olarak algılandığını göstermektedir. Diğer taraftan, Rusya'nın öncülüğünde tüm muhalif grupların Moskova'ya çağırıldığı toplantıya sadece Esad Rejimi ve PYD temsilcileri katılmış ve PYD'nin hiçbir talebi olumlu karşılık bulmamıştır. Yapılan toplantılardan anlaşılacağı gibi PYD, Esad sonrası veya Esad rejiminin kalması ihtimalleri kapsamında kendi siyasi, askeri ve idari kazanımlarını garanti altına almayan, hiçbir girişime destek vermeyecektir. Realist bir yaklaşımla olaya bakıldığında ise, Suriye krizinin devam ettiği

bir ortamda, kendi siyasi kazanımlarına odaklanan bir yapılanmanın kriz sonrası söz söylemesi çok mümkün olmayacak ve kaçınılmaz bir çatışma başlayacaktır. IŞİD'in Kobani saldırısına kadar PYD, kendisi dışında hiçbir askeri yapılanmayı bölgesinde kabul etmezken, saldırı sonrası ÖSO ve Barzani'den gelecek muhalif savaşıların ve peşmergelerin sayısında azaltmaya gidilmesi de hala bölgede hiçbir güce güvenmediklerini göstermektedir. Burada PYD tarafından görülen tehlike, Suriye'nin düşmesi ve Esad rejiminin iktidarda kalması veya kalmaması değil, bilakis kurmaya çalıştığı siyasi yapılanmaya karşı alternatif bir gücün oluşmamasıdır. Diğer bir örnek ise Telabyad bölgesini IŞİD'in elinden aldıktan sonra bir bayrak krizi yaşanmasıdır. ÖSO'dan gelen destek ve ÖSO'nun Suriye temsilinin daha yüksek olmasından dolayı, PYD'nin bayrağının, ÖSO bayrağının yarım metre aşağısına asılmasına karar verilmesidir. Örnekte görüldüğü gibi yerel ve merkezi egemenlik çatışması potansiyelini korumaktadır.

Sonuç olarak, açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, Suriye Kürtlerinin bölgesel yönetim talebi, Esad rejiminin Kürtlere uyguladığı inkâr ve kimliksizleştirme politikası göz önüne alındığında, gayet makuldür. Ancak Suriye krizinde genel muhalefete katılmayıp sadece kendi bölgesi üzerinde siyaset üreten Suriye Kürtlerinin, kısa vadeli kazanımları noktasında çok stratejik kararlar aldıkları söylenebilir. Bu durum PYD'nin uzun vadede bu çıkarları korumak namına, hem Suriye'nin ve hem de Kürtlerin kaderini tehlikeye atacak hamlelerde bulunmasına sebep olabilir. Çünkü kriz sonrası oluşacak yeni Suriye yönetimini, Rojava bölgesindeki tüm kazanımları yeniden masaya yatırarak tartışmaya açık hale getirmekten, sadece kurucu bir küresel veya bölgesel güç durdurabilir.

PYD'nin, lokal egemenliğini tek taraflı inşası yerine, bölge ülkeleriyle iletişimde olup, genel muhalefetin bir parçası olarak davranarak ve böylece güven sorununu aşarak, federatif bir Suriye yolunun doğal yollarla açılması için çaba sarf etmesi, uzun vadede kazanımlarını korumasının tek yolu olarak görünmektedir. ○

Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi